

მაია მანჩხაშვილი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი,
პოლიტიკის მეცნიერების დოქტორი

თურქეთის სამხრეთკავკასიური პოლიტიკა თანამედროვე ეტაპზე (2008-2018)

თურქეთის სამხრეთკავკასიური პოლიტიკა მუდმივად დამუშავების პროცესშია თურქული დიპლომატიის მესვეურთა და ანალიტიკოსთა მიერ. იმ პროექტებისა თუ შეფასებების ნაწილი, რომლებიც საჯაროა და მკვლევრებისთვის ხელმისაწვდომი, ბევრ საინტერესო დეტალს ნახავთ. ამ შრომებში იკითხება დიდი მცდელობა იმისა, რომ თურქეთმა მოაგვაროს ურთიერთობები სამხრეთ კავკასიის რესპუბლიკებთან.

თურქი მკვლევარი მუსტაფა აიდინი თავის შრომებში წერს, რომ ცივი ომის დასრულების შემდეგ თურქეთს დრო დასჭირდა ახალ რეალობაში ადაპტირებისათვის და მხოლოდ ამის შემდეგ დაიწყო სამხრეთკავკასიური პოლიტიკის ფორმირება და ე.წ. „დიდ თამაშში“ ჩართვა რუსეთთან, ირანთან და აშშ-თან ერთად. მართალია, თურქეთმა თავდაპირველად სწორება კავკასიაში მცხოვრებ მუსლიმ თემზე აიღო, მაგრამ მალე კავკასიის დანარჩენი მოსახლეობაც მისი ინტერესების არეალში მოექცა. ასევე, გააცნობიერა რა თურქეთმა, რომ მის პან-თურქულ იდეებს განვითარების არავითარი შესაძლებლობა არ გააჩნდა, დაიწყო ურთიერთობის ნორმალიზებაზე ორიენტირებული პოლიტიკის გატარება და ურთიერთობების განვითარება აზერბაიჯანთან. ამ ქვეყანასთან ეს რთული არ იყო. ასევე, საქართველოსთან და სომხეთთან, რომელთაც მთიანი ყარაბაღის პრობლემის მიუხედავად, თურქეთს ორმხრივი კავშირების გაღრმავების დიდი სურვილი ქონდა. აქედან მოყოლებული, თურქეთი მუდმივად ცდილობს განავითაროს პოლიტიკური კავშირები ანკარასა და რეგიონის ქვეყნების დედაქალაქებს შორის (Aydin, 2002).

თურქეთის სამხრეთკავკასიურ პოლიტიკაზე მომუშავე ფაქტობრივად ყველა ექსპერტი თანხმდება, რომ თურქეთის საგარეო პოლიტიკაში ეს მიმართულება კრიტიკულად სტრატეგიულია და ეს განსაკუთრებით მას შემდეგ, რაც თურქეთის ვროპისაკენ სწრაფვამ არცთუ წარმატებით იმუშავა. თუმცა, უნდა ითქვას ისიც, რომ თურქეთის რესპუბლიკის დაფუძნების დღიდან (თურქეთის რესპუბლიკა დაფუძნდა 1923 წელს), ყველა მისი პოლიტიკური ლიდერი ღიად აცხადებდა, რომ სამხრეთკავკასიურ მიმართულებას თურქეთის საგარეო პოლიტიკაში ყოველთვის მნიშვნელოვანი ადგილი ეკავა. პირველი ამის შესახებ თავად მუსტაფა ქემალ ათათურქი (Gazi Mustafa Kemal Ataturk – 1881-1938; თურქეთის რესპუბლიკის დამფუძნებელი (1923 წელი) და მისი პირველი პრეზიდენტი) ამბობდა ჯერ კიდევ 1920 წლის 8 თებერვალს საქართველოდან ჩასული დელეგაციის წარმომადგენლებთან: „ჩვენ გვაერთიანებს საქართველოსთან არამც თუ მარტო სიმპათია, არამედ მიზანთა ერთობლიობაც. ჩვენ გვყავს ძლიერი მტერი დასავლეთით და გვესაჭიროება ძლიერი აღმოსავლეთი. განსაკუთრებით გვჭირდება ძლიერი კავკასია და კავკასიაში კი ყველაზე მნიშვნელოვანი ერი – ჩვენ გვჭირდება საქართველო ძლიერი და დამოუკიდებელი. საქართველომ და თურქეთმა იმაზე უნდა იზრუნონ, რომ კავკასიის სხვა სახელმწიფოებიც გახდნენ თავისუფალნი“ (სვანიძე, 2000).

თურქი ექსპერტი კერიმ ჰასი, მის ერთ შრომაში საინტერესოდ ამბობს, რომ „საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ რეგიონები, რომლებიც თურქეთმა აღმოაჩინა, იყო კავკასია, ცენტრალურ აზიასთან ერთად თავისი ისტორიული, ეთნიკური, კულტურული, ლინგვისტური და რელგიური კავშირებით“ (Xac, 2016).

წარმომშობით სომეხი ექსპერტი საერთაშორისო ურთიერთობების საკითხებში გაიანე ნოვიკოვა თურქეთის კავკასიურ პოლიტიკას, განსაკუთრებით „სამართლიანობისა და განვითარების პარტი-

ის“ (AKP) ხელისუფლების სათავეში მოსვლის პერიოდიდან შემდეგ მიზნებზე ორიენტირებულად ახასიათებს:

- გამონახოს ბალანსი სახელმწიფოს უსაფრთხოებასა და პიროვნულ თავისუფლებას შორის;
- იმუშაოს პრობლემების მოგვარებაზე მეზობელ სახელმწიფოებთან;
- კრიზისების თავიდან აცილების მიზნით გაატაროს პროაქტიური დიპლომატიური კურსი;
- თითოეულ სახელმწიფოსთან გატარებული პოლიტიკა იყოს თანმიმდევრული;
- გაზარდოს თავისი აქტივობები საერთაშორისო ორგანიზაციებში;
- იმუშაოს და განავითაროს თურქეთის სახელმწიფოს ახალი იმიჯი, როგორც მსოფლიო აქტორის (Novikova, 2010);

ეს მკვლევარი თურქეთს დინამიკურად მზარდ ძალად მოიხსენიებს ევრაზიის კონტინენტზე და ამბობს, რომ განსაკუთრებით 2002 წლიდან თურქეთი პრაგმატულ საგარეო პოლიტიკურ კურსს ატარებს რუსეთთან და სამხრეთ კავკასიის სახელმწიფოებთან მიმართებით. მაგრამ, ამ რეგიონს მაინც მეორეხარისხოვან რეგიონად ახასიათებს თურქეთის საგარეო პოლიტიკაში და ამბობს, რომ ეს რეგიონი თურქეთისათვის პრიორიტეტული გახდება მას შემდეგ, რაც აღმოიფხვრება თურქეთის პრობლემები აშშ-თან და ევროკავშირთან (Novikova, 2010); გაიანე ნოვიკოვას თქმით, თურქეთი არაა დომინანტი ძალა სამხრეთ კავკასიაში: „მისი სტრატეგიული ინტერესები და პრეტენზიები რეგიონული ძალაუფლების როლს გარკვეულწილად ენიშნაღმდეგება. სამხრეთ კავკასიაში რუსული და თურქული ინტერესების ცვალებადობა კონფლიქტის დამატებით პოტენციალს ქმნის რეგიონის ქვეყნებს შორის“ (Novikova, 2010); ავტორი თვლის, რომ თურქეთს არ გააჩნია შესაბამისი მატერიალური რესურსები, რომ უფრო ღრმად ჩაერიოს სამხრეთ კავკასიის საკითხებში, მიუხედავად იმისა, რომ ინტენსიურია თანამშრომლობა რეგიონის ორ სახელმწიფოსთან - საქართველოსა და აზერბაიჯანთან, განსაკუთრებით ეკონომიკასა და სამხედრო სფეროში. თურქეთ-აზერბაიჯანი-საქართველოს სტრატეგიული სამკუთხედი კი უზრუნველყოფს სამხრეთ კავკასიის რეგიონულ პარტნიორობას ნატო-სთან თურქეთის დახმარებით.

რაც შეეხება სომხეთთან მიმართებით 2008 წლის აგვისტოს ომის შემდეგ გატარებულ პოლიტიკას, ავტორი ამბობს, რომ „კავკასიის სტაბილურობის პლატფორმისა“ და წარუმატებელი „საფეხბურთო დიპლომატიის“ მიუხედავად, თურქეთს მოუწევს ურთიერთობების შერბილება სომხეთთან და „თურქეთის მთავრობა იძულებული გახდება გარკვეული ნაბიჯები გადადგას სომხეთთან ურთიერთობების ნორმალიზებაში“ (Novikova, 2010).

პაველ ბეივი თურქეთის კავკასიურ პოლიტიკაზე საუბრისას აღნიშნავს, რომ „თურქეთი ერთადერთი ქვეყანაა, რომელიც გაზრდის თავის პოზიციებს კავკასიაში, მაგრამ იგი მაინც თავს იკავებს ახალი პასუხისმგებლობების აღებისგან კონფლიქტების მართვისას. მართალია, მისი ინციატივა რეგიონული უსაფრთხოების პლატფორმის შესახებ ჩავარდა, მაგრამ ანალიზის შედეგად ჩანს, რომ თურქეთს კარგი შესაძლებლობები აქვს კავკასიაში გასაძლიერებლად. თუმცა, ვიდრე რუსეთი ამ რეგიონში დომინანტურია, ვერ იმუშავებს მისი პოლიტიკა, ნულოვანი პრობლემების შესახებ“ (Pavel, 2013).

სერგეი მარკედონოვის თქმით, სამხრეთ კავკასია ჯერ კიდევ არის გეოპოლიტიკური მეტოქეობის ობიექტი რუსეთსა და აშშ-ს შორის. ვაშინგტონის ინტერესები ამ რეგიონში „ენერგეტიკული პლურალიზმით“ არის განპირობებული, ანუ ალტერნატიული გზების მოძიებით ნავთობისა და გაზის ევროპისათვის მინოდებისათვის. მარკედონოვის აზრით, თურქეთი ამ რეგიონში განსაკუთრებით 2008 წლიდან გააქტიურდა, როცა სტაბილურობის პლატფორმის ინიციატივით გამოვიდა. მაგრამ, ავტორის აზრით, ეს ინიციატივა რეგიონის მოთამაშეებს შორის დაპირისპირების შედეგად იყო ჩამოყალიბებული. მისი თქმით, სამხრეთ კავკასიის ქვეყნები ორ ბლოკში არიან გაერთიანებულები - თურქეთისა და რუსეთის ბლოკში. ანკარას, თბილისისა და ბაქოს პოზიციები ბევრ საკითხში ემთხვევა ერთმანეთს. ერევანთან კი რუსეთი ატარებს დაბალანსების პოლიტიკას მთიანი ყარაბაღის კონფლიქტის გაღვივების პარალელურად (Markedonov, 2016).

მკვლევარი ალი ალიპური კარგად იცნობს თურქეთის ინტერესებს სამხრეთ კავკასიის რეგიონში. თავის შრომებში სიღრმისეულად აანალიზებს თურქეთის როლს ამ რეგიონის გეოპოლიტიკაში, მის კავშირებს და სავაჭრო-ეკონომიკურ ურთიერთობებს აზერბაიჯანთან და საფუძვლიანი ანალიზის შედეგად მიდის იმ დასკვნამდე, რომ თურქეთის ეკონომიკას არ შესწევს უნარი ითამაშოს მნიშვნელოვანი როლი სამხრეთ კავკასიაში მიმდინარე პროცესებში (Alipour, 2015). მიუხედავად იმისა, რომ მის შრომაში ავტორი ვრცლად საუბრობს აზერბაიჯანი-თურქეთის მრავალმხრივ ურთიერთობებზე, საქართველოს, აზერბაიჯანთან ერთად, მაინც თურქეთის მთავარ (a key partner for Turkey in the South Caucasus) პარტნიორად თვლის, რაც საქართველოს სტრატეგიული მდებარეობიდან გამომდინარეობს. ალი ალიპური თვლის, რომ თურქეთი, სავარაუდოდ, ვერ მიაღწევს თავის მიზნებს სამხრეთ კავკასიაში რუსეთის ფაქტორის გამო, ვინაიდან თურქეთის პოლიტიკა დიდი გამოწვევების წინაშე დგას, მაგრამ მაინც აქტიური პოლიტიკის გამტარებელ ძალად დარჩება (Alipour, 2015).

სამხრეთ კავკასიის რეგიონი თურქეთისათვის რამდენიმე ასპექტის გამოა მნიშვნელოვანი: 1) აზერბაიჯანის ფაქტორი - ამ რეგიონის ერთ-ერთი სახელმწიფო - აზერბაიჯანი - თურქეთის მონათესავე ერი/სახელმწიფოა. თურქულ პრესაში ხშირად აღნიშნავენ, რომ ამ კავშირში, გარდა ნათესაობისა, თურქეთისათვის არანაკლებ მნიშვნელოვანი აზერბაიჯანის მფლობელობაში არსებული ბუნებრივი რესურსების საკითხია. მიუხედავად იმისა, რომ აზერბაიჯანმა თურქეთისათვის ბუნებრივი რესურსების შეღავათიან ფასებში მიყიდვის საკითხს გადახედა სომხეთთან დაწყებული დიალოგის გამო, თურქეთისათვის ამ რესურსების თურქეთის მიმართულებით გატარება მაინც უმნიშვნელოვანესი და ხელშეუხებელი თემაა. 2) სამხრეთ კავკასია არის ხიდი თურქეთისათვის, რათა დაუკავშირდეს ცენტრალური აზიის ხალხებს. ეს კავშირები თურქეთისათვის სტრატეგიული მნიშვნელობისაა როგორც სავაჭრო, ასევე პოლიტიკური თვალსაზრისით. 3) გასაღების ბაზარი - სამხრეთ კავკასია - საქართველო და აზერბაიჯანი - თურქეთის რესპუბლიკისათვის გასაღების კარგ ბაზარს წარმოადგენს, ვინაიდან ყოველწლიურად ათეულობით ათასი ტონა უამრავი სახეობის პროდუქცია შემოდის სამხრეთკავკასიურ (სომხეთს თუ არ ჩავთვლით) ბაზარზე.

იმისთვის, რომ თურქეთი ევროპული უსაფრთხოების სისტემის განუყოფელი ნაწილი იყოს, აზიიდან ევროპისაკენ მიმავალი ბუნებრივი რესურსების გზაზე თურქეთი მნიშვნელოვან როლს უნდა თამაშობდეს. ამიტომაც, თურქეთის ხელისუფლებას დიდად არ გაუპროტესტებია აზერბაიჯანის მთავრობის გადანაცვები ნავთობპროდუქტებზე ფასების მომატების შესახებ. ამ ცვლილებას თურქეთში მშვიდად შეხვდნენ. აქ მთავარი იყო ის, რომ ენერგოპროექტების მარშრუტებში ცვლილებები არ იგეგმებოდა და ეს ფაქტი მხოლოდ ორი ქვეყნის ურთიერთობებში არსებულ კრიზისზე მიუთითებდა.

სამხრეთკავკასიური მიმართულების წარმატებით ამუშავება თურქეთის საგარეო პოლიტიკაში ცენტრალური აზიისაკენ მიმავალი პოლიტიკური არხების გამართულ მუშაობასთან კორელაციაშია. ცენტრალური აზია ის რეგიონია, რომელიც ასევე სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია თურქეთისათვის, ვინაიდან ამ რეგიონის ეკონომიკასა და განათლების სფეროში თურქეთს უზარმაზარი კაპიტალი აქვს ჩადებული და, შესაბამისად, დიდ მოგებასაც იღებს. ანუ დაინტერესება იმდენად დიდია, რომ თურქეთის ახალ საგარეო პოლიტიკურ სტრატეგიაში, როგორც ზემოთაც ვნახეთ, ამ მიმართულებებს პრიორიტეტული ადგილი უკავია.

თურქეთის კავკასიური პოლიტიკის კვლევისას, რომელიც ბოლო რამოდენიმე წლის განმავლობაში თურქეთის აქტივობებს ეხება, უფრო სწორად 2008 წლის შემდგომ პერიოდს, ჩანს, რომ ამ მიმართულებით მკვერთ ცვლილებებს ადგილი არ ჰქონია. არც ახალი მოდელი ან პროექტი წამოუყენებია თურქეთის ხელისუფლებას აგვისტოს ომის შემდეგ, გარდა თავად ომის დროს გამოვლენილი აქტივობებისა. ადგილი აქვს მხოლოდ და მხოლოდ ინდივიდუალურ, სამხრეთ კავკასიის თითოეულ ქვეყანასთან მუშაობის გაღრმავების მცდელობებს, მათ შორის სომხეთთანაც, მიუხედავად იმისა, რომ ეს მცდელობები ძალიან შემცირებული და წარუმატებელია; არაერთი სომეხი და თურქი ექსპერტიც აღნიშნავს, რომ არასამთავრობო ორგანიზაციების დახმარებით მიდიოდა და კვლავაც ინტენსიურად გრძელდება მოლაპარაკებები სომხეთთან. ეს ინფორმაცია დაგვიდასტურეს სომეხმა ექსპერტებმა რიჩარდ გირაგოსიანმა და დავით შაჰნაზარიანმა და მათი შეხვედრებისა და მო-

ლაპარაკების ადგილად თბილისი დაასახელეს (ამ ექსპერტებთან ინტერვიუები ჩაგწერეთ 2016 წლის მარტის თვეში).

ჩანს, რომ თურქეთი სომხეთთან ურთიერთობების დარეგულირებით არანაკლებაა დაინტერესებული, ვიდრე აზერბაიჯანთან. მაგრამ, რუსეთის ფაქტორი აქაც გადამწყვეტ როლს თამაშობს. როგორც ექსპერტებთან ინტერვიუებში ჩანდა, ყველა მხარე ცალ-ცალკე ცდილობს გამოიხადოს რუსეთის აცილების საშუალება, მაგრამ ამას ერთობლივად ვერ ან არ აკეთებენ ამბიციების გამო. ეს კი საბოლოოდ რუსეთის ინტერესებზე წყლის დასხმაა. სწორედ ამიტომ იყო, რომ არაერთმა ექსპერტმა და მათ შორის ყველაზე მძაფრად თურქმა ექსპერტებმა გაუსვეს ხაზი ინტერვიუებში იმ ფაქტს, რომ საჭირო იყო თანამშრომლობის ერთიან ფორმატზე დათანხმება და თურქეთის წამოწყებაში ჩართვა. მაგალითად, თურქმა ექსპერტმა კამერ კასიმმა ბოლუში (Bolu – ქალაქი თურქეთში. ინტერვიუ ქამერ კასიმთან ჩაგწერეთ 2015 წლის ივნისში) ინტერვიუს დროს თქვა: “ეს იყო შეცდომა სამხრეთ კავკასიის სახელმწიფოების მხრიდან. რა ინტერესები აქვთ სამხრეთ კავკასიის სახელმწიფოებს? ერთ-ერთი ისაა, რომ ჰქონდეთ თავისუფალი საგარეო პოლიტიკური არჩევანი და არ იყვნენ რუსეთის წნეხის ქვეშ. ხომ ეს სურთ? ჩვენ ვთავაზობდით თანამშრომლობას ამ არჩევანისათვის. მაგრამ, მოხდა ის, რომ შიშმა თუ გარკვეული ძალების მუშაობამ უარი ათქმევინა მათ ამ თანამშრომლობაზე. თურქეთი არის განვითარებული, ნატო-ს წევრი სახელმწიფო. მას აქვს თავისი ინტერესები სამხრეთ კავკასიის სახელმწიფოებთან. არა მხოლოდ აქ, მაგრამ ახლა ამ მიმართულებაზე ვიტყვი. მაგრამ, როგორც ხშირად არასწორად ესმით, ეს ინტერესები არ ეწინააღმდეგება ამ სახელმწიფოების დამოუკიდებლობისა და ტერიტორიული მთლიანობისადმი პატივისცემას. ვინაიდან, თურქეთი ნატო-ს წევრი სახელმწიფოა, მას სხვაგვარად ესმის თანამშრომლობა. თურქეთს სურს ამ ქვეყნებთან აანკოს კარგად განვითარებული სავაჭრო, ეკონომიკური, სამხედრო და კულტურული ურთიერთობები, ისე როგორც ეს შეეფერება ცივილურ სახელმწიფოს. ამის გარეშე წარმოუდგენელია თანამედროვე სამყარო. ჩვენ ვცდილობთ ვიმოქმედოთ, როგორც დასავლურმა ძალამ. ჰოდა, ჩვენ ვთავაზობთ ჩვენს პარტნიორებს ასეთი ტიპის ურთიერთობებს, პროგრესულს და მეგობრობაზე აგებულს. როგორ იბრძვის მეორე მხარე ამ დროს? ძალადობის, ზენოლის, ბლოკადის, დაყოფის და დეგრადაციისზე ორიენტირებული მეთოდებით. არჩევანი ამ დროს თავად ამ ქვეყნებმა უნდა გააკეთონ ამ ძალებს შორის” .

გარეთ ჩეპილი კი სამხრეთ კავკასიის რეგიონში ყველაზე გავლენიან ძალებად რუსეთთან და თურქეთთან ერთად ირანსაც მოიხსენიებს, ვინაიდან ეს სამი ქვეყანა ძალიან მჭიდროდაა დაკავშირებული ერთმანეთთან სავაჭრო-ეკონომიკურ სფეროში. ურთიერთდამოკიდებულება მათ შორის დიდია. თუმცა, ცალ-ცალკე სამივე აქტორი ცდილობს დემონსტრირება გაუკეთოს მის ძალას რეგიონში და ჯერ აფხაზეთსა და შემდეგ სამხრეთ ოსეთში განხორციელებულ ქმედებებს რუსეთის მხრიდან სწორედ ამის ჩვენებად თვლის. მისი თქმით, სომხეთთან და აზერბაიჯანთან მნიშვნელოვანი კავშირები აქვს როგორც თურქეთს, ასევე რუსეთს: რუსეთი დაინტერესებულია აზერბაიჯანის გაზის მარაგებით და თურქეთს კი სურდა ურთიერთობების ნორმალიზება სომხეთთან. ინტერესთა ურთიერთგადაკვეთა კი შეუძლებელია თანხვედრაში მოვიდეს ერთმანეთთან და შედგეს წარმატებული თანამშრომლობა (Chappell, 2010).

რუსულ-თურქული დაახლოების მთლად ალიანსად მოხსნიებას სკეპტიკურად უყურებს შენერ აკ-თურქი, განსაკუთრებით 2008 წლის რუსეთ-საქართველოს ომის შემდეგ. მისი აზრით, ორი ქვეყნის ურთიერთობები ომამდე და ომის შემდეგ განსხვავებულია: ამ ომმა თურქეთის სტრატეგიული პოზიციები კავკასიაში დააზიანა, თუმცა, ორ ქვეყნას შორის ურთიერთობები მაინც ინტენსიურ რეჟიმში გრძელდება და იგი დაწვრილებით აღწერს რუსეთისა და თურქეთის შესაძლო თანამშრომლობას სხვადასხვა ენერგო პროექტებში, განსაკუთრებით, გაზსადენების (სამხრეთის ნაკადი, თურქული ნაკადი და სხვა) ერთობლივი პროექტების მშენებლობაში (Aktürk, 2013). თურქეთი და შავი ზღვის რეგიონი: სამხრეთკავკასიური მიმართულების პარალელურად თურქეთისათვის მნიშვნელოვანი შავი ზღვის რეგიონის გეოპოლიტიკაა. თურქეთის პოლიტიკა ამ რეგიონში წარმატებულია. თურქეთის დაფუძნებიდან (თურქეთის რესპუბლიკის დაარსება გამოცხადდა 1923 წელს) რამდენიმე წელიწადში, 1936 წელს, შვეიცარიის ქალაქ მონტრეში გამართული კონფერენცია შავი ზღვის რეგიონის სრუტეების შესახებ თურქეთის დიდი გამარჯვებით დასრულდა: მიღებული კონ-

ვენციის მიხედვით, აღდგა თურქეთის სუვერენიტეტი ბოსფორ-დარდანელის სრუტეებზე. ეს რეჟიმი მოქმედებს დღემდე. კომერციული გემებისათვის ამ სრუტეებში გავლა მშვიდობიანობისა და ომის დროს თავისუფალია. შავი ზღვისპირა ქვეყნების სამხედრო ხომალდები სრუტეებში შეზღუდვების გარეშე მოძრაობენ. სხვა ქვეყნების სამხედრო გემების გატარება კი იზღუდება მათი კლასის, ტონაჟის და შავ ზღვაში ყოფნის ვადების მიხედვით. ომის დროს სამხედრო თუ სამოქალაქო გემების გადაადგილებას შავ ზღვაში თურქეთი აკონტროლებს და მას აქვს უფლება შეზღუდოს ნებისმიერი სახელმწიფოს გემების გადაადგილება როგორც შავ ზღვაში, ასევე სრუტეების მისაღდგომებთან. თურქეთს ეს მომენტი დიდ უპირატესობას ანიჭებს შავი ზღვის რეგიონში რუსეთთან მიმართებით და ცდილობს ისარგებლოს ამ უპირატესობით.

ის მომენტი, რომ შავ ზღვის რეგიონის სამი სახელმწიფო (თურქეთი, ბულგარეთი და რუმინეთი) ნატო-ს წევრია, რუსეთისათვის ძალიან არასასიამოვნოდ ჯღერს. ამიტომ, ყირიმის ოკუპაციის შემდეგ რუსეთმა დაიწყო ზრუნვა მეტ-ნაკლებად გაათანაბროს ძალები თურქეთთან. მაგრამ, მას მაინც შეზღუდული შესაძლებლობები აქვს ნატო-სთან შედარებით. თუ მაგალითად, თურქეთი ჩათვლის, რომ გარკვეული საფრთხის მოლოდინები გაჩნდა რუსეთისაგან და ჩაკეტავს სრუტეებს, რუსეთს გაურთულდება ტარტუსზე და ლატაკიაში განლაგებული რუსული ბაზების მომარაგება. ასევე, მისი ნოვოროსიისკის, ტუაფესა და სოჭის ბაზების სწრაფი მომარაგება. ამ შემთხვევაში სახმელეთო გზა უნდა გამოიყენოს. რუსეთის მიერ ყირიმის ოკუპაცია, სწორედ იმ მიზანს ემსახურებოდა, რომ ზამთარ-ზაფხულ გაუყინავი პორტი ყოფილიყო მის მფლობელობაში და თურქეთის უპირატესობები დაეხალანებინა ამ მხრივ შავ ზღვაში. ამდენად, სამხრეთ კავკასიასა და შავ ზღვაში რუსეთისა და თურქეთის, ასევე ნატო-ს პოლიტიკა იმდენად გადაჯაჭვულია, რომ მისი კომპლექსურად განხილვის გარეშე ძნელი გასაგები იქნება.

რას აკეთებს საქართველო იმისათვის, რომ სრულად იყოს ათვისებული ის შესაძლებლობები, რასაც მას გეოგრაფიული მდებარეობა აძლევს? ამ მხრივ არსებობს უამრავი კითხვა. ზოგიერთ მათგანზე ძნელია პასუხის გაცემა;

მართალია, საქართველო სუსტი სახელმწიფოა, რომელსაც, ხშირ შემთხვევაში, არ შეუძლია მისი ინსტიტუტებიდან გამომდინარე იმოქმედოს და უწევს რეგიონში არსებული პოლიტიკური კონფლიქტურის გათვალისწინება, მაინც ვთვლით, რომ 1990-იანი წლებიდან მოყოლებული, არაერთი შესაძლებლობა გამოტოვა, გამხდარიყო როგორც ეკონომიკურად, ასევე პოლიტიკურადაც უფრო ძლიერი სახელმწიფო. სრულად ვერ იქნა ათვისებული და გამოყენებული მის ხელთ არსებული პოტენციალი. ვფიქრობთ, საჭიროა ახალი მიდგომების შემუშავება და საგარეო პოლიტიკური მიზნების უკეთ განსაზღვრა, რაც ხელს შეუწყობს მის ევროატლანტიკური არჩევანის გზით მყარად სიარულს.

ვფიქრობთ, საქართველოს ხელისუფლებამ, გრძელვადიანი მიზნებიდან გამომდინარე, უნდა გააგრძელოს დიალოგი ყველა მხარესთან, მათ შორის რუსეთთან, ვინაიდან, აუცილებელია, როგორც დიპლომატიური ურთიერთობების აღდგენა, ასევე მრავალმხრივი ურთიერთობების ახალი ფურცლიდან დაწყება.

სამხრეთ კავკასიაში პოლიტიკური მოცემულობის სიმძიმე დიდ პასუხისმგებლობას აკისრებს იმ პოლიტიკოსებსა და ანალიტიკოსებს, რომლებიც ქმნიან ამ პოლიტიკას. ინტერესთა კონფლიქტი არ უნდა არღვევდეს ჭეშმარიტებასა და ბუნებრივ სამართალს. მშვიდობიანი თანაცხოვრებისა და ადამიანის უფლებების პრინციპები არ შეიძლება სრულიად უგულვებლყოთ. ამ კონტექსტში საქართველომ უნდა გააგრძელოს მცდელობები, რათა მოხდეს გარღვევის მიღწევა და, შესაბამისად, სასურველი პოლიტიკური შედეგების დადგომა.

მიუხედავად გარკვეული წყენებისა, აზერბაიჯანისათვის თურქეთი მაინც რჩება უფროს ძმად, რომელიც ყოველთვის დაიცავს და მხარს დაუჭერს მას. სწორედ აზერბაიჯანის გამო აქვს თურქეთს განყვეტილი დიპლომატიური ურთიერთობები სომხეთთან, რომელიც დღემდე ვერ დააღაგა. ეს საქციელი, ერთი მხრივ, იყო დიდი ნდობისა და მხარდაჭერის გამოხატულება და მეორე მხრივ იმის

ჩვენება, რომ ზოგჯერ ემოციები ჯაბნის რეალ-პოლიტიკას და გონივრულ დიპლომატიას, თუნდაც გამოუსწორებელი შედეგებით.

აზერბაიჯანსა და თურქეთს აკავშირებს უდიდესი ენერგოპროექტები სამხრეთ კავკასიაში ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანის, ბაქო-თბილისი-ერზრუმისა და ბაქო-თბილისი-ყარსის რკინიგზის ხაზის სახით და ცენტრალური აზიის სახელმწიფოებთან მონათესავეობა, რითაც თურქეთს სისხლით მონათესავე პარტნიორები და მხარდამჭერები ეგულება მის ახლო სამეზობლოში.

თურქეთი და სომხეთი: დიდი მცდელობის მიუხედავად, თურქეთი ვერ ახერხებს მის სამხრეთკავკასიურ პრაგმატულ პოლიტიკაში ჩართოს ეს ქვეყანა. რუსეთისაგან მისი მოცილება არამხოლოდ თურქეთის გეგმებშია. ევროკავშირიც მუშაობს ამ მიმართულებით. რაში სჭირდება თურქეთს სომხეთი? ევროპისაკენ მაცურებელ თურქეთს ევროკავშირის პროტოკოლები ხშირად ახსენებს, რომ დიპლომატიური ურთიერთობები არ აქვს ერთ-ერთ მეზობელ ქვეყანასთან. ეს ფაქტი მისი კრიტიკის საფუძველს ხშირად იძლევა ევროპარლამენტარების მხრიდან და ამას ისიც ემატება, რომ თურქეთის მისამართით გამოითქმის საყვედურები და დაჟინებული მოწოდება, აღიაროს გენოციდის ფაქტი, ბოდიში მოიხადოს ამ ერის წინაშე, როგორც ეს თავის დროზე გააკეთა გერმანიამ და გადაიხადოს კომპენსაცია. თურქეთისათვის, როგორც განვითარებული სახელმწიფოსათვის, წარუმატებლობად და მიუღებლად ითვლება, როცა თანამედროვე, ცივილურ სამყაროში ვერ ახერხებს დიპლომატიური ურთიერთობების დამყარებას რომელიმე ქვეყანასთან. სომხეთთან სავაჭრო-ეკონომიკური თუ სხვა ტიპის თანამშრომლობის განვითარება უკვე მეორეხარისხოვანია, თუმცა, ამ მიმართულებით ბევრი საინტერესო პერსპექტივა და ახალი შესაძლებლობები იხსნება მისთვის.

სამხრეთ კავკასიურ პოლიტიკაში თურქეთი დიდწილად წარმატებით ახორცილებს მის პროექტებს, თუმცა, გარკვეული თვალსაზრისით, მისი პოლიტიკა წარუმატებელია და გამოსავალს ვერ ნახულობს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. კოგანი ი., (2013), ორმხრივი ურთიერთობები: რუსეთი/ევროკავშირი/ნატო/ამერიკა-საქართველო, საქართველოს სტრატეგიისა და საერთაშორისო ურთიერთობათა კვლევის ფონდი, თბილისი.
2. Ariel Cohen, Paving the Silk Road: US Interests in Central Asia and the Caucasus, Harvard International Review, Vol. 22, No. 1 (WINTER/SPRING 2000), pp. 70-74.
3. Aydin M., Turkey's Caucasus Policy; UNISCI Discussion Papers, № 23, (May / Mayo 2010).
4. Aydin M., Geopolitics of Central Asia and The Caucasus: Continuity and Change since the end of the cold war, The Turkish Yearbook, Vol. XXXII, 2001, pp. 167-217.
5. Aydin M., (2005), Turkish Foreign Policy at the End of the Cold War: Roots and Dynamics, The Turkish Yearbook, Vol. XXXI, pp. 2-36.
6. Aydin M., Turkey's Policies toward the South Caucasus and its Integration in the EU, Geopolitical Changes in the Post-Soviet Caucasus, Quaderni di Relazioni Internazionali, № 1/2006, pp. 69-84.
7. Celikpala M., Turkey as a Regional Power and the Caucasus, Insight Turkey • Vol. 9 / № 2. 2010. pp. 25-30.
8. Gayane Novikova, (Spring 2015), The South Caucasus between Russia and the West How Pragmatic are the Stakeholders' Approaches? Connections, Vol. 14, № 2 pp. 37-50.
9. Şaban Kardaş, Turkey-Russia energy relations: The limits of forging cooperation through economic interdependence, International Journal, Vol. 67, № 1, Charting the new Turkish foreign policy (Winter 2011-12), pp. 81-100.
10. Kasim K., (2011), Soğuk Savaş Sonrası Kafkasya, Ankara, USAK Yayınları.